

FRITHIOF RUNDGREN

GUSTAV FRITHIOF RUNDGREN föddes på Söder i Stockholm juldagen 1921 och tillbringade sina första år på Krukmakargatan. Från början var hans efternamn Beckman, men efter att fadern Knut Beckman avlidit 1927 gifte modern Anna om sig, och Frithiof adopterades av hennes nye make John Rundgren. Familjen bodde några år i Rö stationssamhälle i Roslagen men flyttade sen tillbaka till Stockholm och bodde på Frejgatan. Hans elever Mats Eskhult och Bo Isaksson säger i sin nekrolog (DN 19/10 2006): ”Adoptivfadern ... blev inte den trygghet Frithiof behövde efter sin fars bortgång. Denna brist på trygghet kom att präglade den unge Frithiof och skulle aldrig helt lämna honom trots stödet från en egen familj och trots senare framgångar.”

Frithiof Rundgren började sina akademiska studier med att läsa latin i Stockholm och fortsatte sedan med grekiska i Uppsala. Den ryktbare och mångkunnige ledamoten av denna akademi, H.S. Nyberg, lyckades emellertid snart värva över honom till sin institution, där han studerade såväl de semitiska språken arabiska, hebreiska och arameiska som iranska språk under Nybergs ledning.

Rundgren disputerade 1955, var därefter anställd som docent och forskardocent tills han 1964 efterträdde Nyberg på professuren i semitiska

språk, som han sedan innehade till sin pension 1987. Inom universitetet hade han ett antal administrativa uppdrag – han var dekanus för språkvetenskapliga sektionen under större delen av sjuttioalet, och var dessutom under en period ledamot i universitetsstyrelsen och även prefekt vid institutionen för afro-asiatiska språk. Han var inspektor för Stockholms nation mellan 1977 och 1982. Utanför universitetet var han ledamot av kultur-nämnden i Uppsala och ordförande för Upplands konstmuseum.

Han var ledamot i fem akademier och lärda sällskap i Uppsala och dessutom i Société de linguistique de Paris. 1966 invaldes han som ledamot i vår akademi. Han fungerade som svensk delegat i Union Académique Internationale och var medlem av redaktionskommittén för Encyclopaedia of Islam. Under första hälften av åttiotalet var han suppléant i HSFR.

Från 1965 och ett tjugotal år framåt var Rundgren redaktör för tidskriften *Orientalia Suecana*, där han också var en av de flitigaste skribenterna; nästan varje volym innehåller ett eller flera bidrag – artiklar eller bokrecensioner – författade av honom. Men Rundgrens stora produktion är spridd över många andra tidskrifter och serier, både svenska och utländska.

Tre årgångar av *Orientalia Suecana* i mitten på åttiotalet slogs ihop till en festskrift till Rundgren med titeln *On the Dignity of Man*, redigerad av Tryggve Kronholm och Eva Riad.

Ämnet för Rundgrens professur var alltså semitiska språk, men redan hans första publikation 1953 tar också upp fornegyptiska och koptiska, som vid denna tid betraktades som hamitiska språk, en nu föråldrad klassifikation – numera ses semitiska och egyptiska som två grenar av den större språkfamilj som kallas afro-asiatiska (där denna beteckning har en snävare betydelse än i namnet på Rundgrens institution i Uppsala). Rundgrens senare produktion omfattar dessutom arbeten om latin och grekiska, och han kommer också in på altaiska och iranska språk. Även inom de semitiska språken spänner Rundgrens arbeten över stora avstånd i tid och rum – alltifrån den fyratusenåriga akkadiskan i Mesopotamien till moder-

na etiopiska språk som tigre, tigrinska och amhariska. I sin förmåga att hantera denna språkliga mångfald följer Rundgren en god tradition inom filologi och historisk språkvetenskap, där H.S. Nyberg förstås var ett föredöme. Man får dock tillägga att detta ibland förenas med något som kan kallas ”filologisk arrogans”, dvs. kravet på läsaren att behärska alla de språk som citeras i ett arbete. Det är kanske inte så konstigt att läsare av ett semitistiskt arbete förutsätts kunna läsa arabiska, hebreiska och grekiska i originalskrift – märkligare är att Rundgren ibland tycks förvänta sig att hans internationella läsare ska förstå svenska utan översättning.

Rundgrens omfattande produktion täcker inte bara många olika språk utan också många delar av språkvetenskapen. Man kan urskilja tre huvudområden och några mera perifera. Det första huvudområdet representeras av Rundgrens arbeten inom historiskt-jämförande semitisk (eller kanske bättre afro-asiatisk) språkvetenskap. Framför allt handlar det här om

etymologiska utredningar av olika lexikala ord, men även mera grammatiska fenomen tas upp, som i doktorsavhandlingen med titeln *Über Bildungen mit š- und n-t-Demonstrativen im Semitischen: Beiträge zur vergleichenden Grammatik der semitischen Sprachen* (en lång titel som innehåller en typografisk finess som är svår att återge med moderna ordbehandlingsprogram, nämligen en parentes runt det diakritiska háček-tecknet). Till detta tema ansluter sig också en del filologiska arbeten om tydningen av textställen i äldre skrifter. I de här arbetena följer alltså Rundgren den forskningstradition som han var skolad inom; det hindrar inte att han ibland är kritisk t.ex. mot sin mentor H.S. Nyberg. Men Rundgrens intellekt lät sig inte begränsas till en tradition eller ett forskningsområde. Efter avhandlingen kom han att intressera sig för de semitiska språkens verbsystem, framför allt vad gäller aspektens roll (och detta är alltså det område där Rundgrens och mina egna forskningsintressen överlappar). Här kan man bland annat nämna monografierna *Intensiv- und Aspektkorrelation* från 1959, *Das althebräische Verbum* från 1961 och *Erneuerungen des Verbalaspekts im Semitischen* från 1963. Det är vanligt att temporala och aspektuella betydelser är sammanflätade i språks verbsystem, men de semitiska språken gör detta på ett delvis annat sätt än de indoeuropeiska, vilket har lett till en hel del begreppsförvirring, som Rundgren vill reda ut. Han menar sig i det semitiska systemet se en grundläggande aspektuell opposition mellan ”stativ” och ”fiens” – ungefär ”tillstånd” och ”skeende”. Under rubriken ”Erneuerung” (’förnyelse’) studerar han uppkomsten av nya sätt att uttrycka verbal aspekt – det vill säga det som ofta kallas grammatikaliseringsprocesser. Rundgrens arbeten om aspekt är de av hans verk som har citerats mest internationellt och de har bidragit till att flera yngre forskare i Uppsala har kommit att ägna sig åt aspektproblematiken, t.ex. turkologen Lars Johanson, slavisten Nils B. Thelin och semitisterna Bo Isaksson och Mats Eskhult.

Den lingvistiska skolbildning som Rundgren bygger på i sin aspektforskning är den europeiska strukturalismen, med namn som Saussure

och Hjelmslev. Strukturalismen är också basen för det som jag här vill kalla hans tredje huvudintresse inom forskningen, nämligen mer generella frågor om språkets uppbyggnad. I den långa artikeln ”Principia Linguistica Semitica” från 1981 granskar Rundgren kritiskt tidigare forskares användning av begrepp som ”morfem” och ”tecken”. Även svenska forskare drabbas av denna granskning, efter vilken Rundgren formulerar en egen teori, som tyvärr måste sägas vara i snårigaste laget, och, tycks det, inte heller har vunnit någon större anklång bland andra forskare.

Rundgren kom också in på en hel del ämnen som inte var rent språkvetenskapliga, som filosofi och litteratur – men oftast med anknytning till Mellanöstern – och han publicerade sig i dagspressen och i mer populärvetenskapliga sammanhang.

Jag hade själv inte förmånen att känna Frithiof Rundgren närmare – jag träffade honom egentligen bara vid ett tillfälle, på en aspektkonferens i Uppsala 1986. För att ge ett mer personligt tonfall åt de här minnesorden vill jag därför citera ur nekrologen av Mats Eskhult och Bo Johnsson:

Vi läjungar till Frithiof Rundgren minns honom som en man med häpnadsväckande lärdom, men också som en ytterst djup och självständig tänkare. Doktorandernas fostran till goda semitister tog han på allra största allvar. Vi minns särskilt de etiopiska och syriska åren då han med stor noggrannhet gick igenom hela grammatiken på svarta tavlan tillsammans med sina egna komparativa och språkhistoriska förklaringar. Han slarvade aldrig med förberedelsen vare sig det gällde text eller språkhistoria. Sätillvida satte han en norm för vad som ingår i en ordentlig filologisk och lingvistisk analys. Och mitt bland alla sina åtaganden, inte minst en tung administration, orkade han emellanåt också visa sin mänskliga sida med uppmuntrande ord och glädje efter en lyckad tentamen.

Det har sagts mig att Frithiof Rundgren i varje fall under senare år inte var så aktiv som ledamot i vår akademi. I akademiens årsböcker hittar man dock tre bidrag av honom – två minnesteckningar över bortgångna ledamöter, H.S. Nyberg och Bernhard Lewin, båda semitister, och en essä

med titeln ”Vetenskapen som livsform”, där han diskuterar frågor om tro och vetande som idag känns minst lika aktuella som när de skrevs 1972. Det kan därför vara passande att låta hans slutord i denna essä också avsluta dessa minnesord:

Så kan det väsentliga i vetenskapen som livsform endast vara trohet mot det som under seklers kamp vunnits av sanning och en aldrig sviktande tro, att denna sanning en gång skall göra alla människor fria.

Östen Dahl